

OSMANLI ARŞİVİ BELGELERİNDE İRLANDA İHTİLALİ IRISH REVOLUTION IN THE OTTOMAN ARCHIVE DOCUMENTS

Mehmet TEMEL*

Öz

XII. Yüzyılda İngiliz kolonisi haline gelen, XVI. Yüzyılın ilk yarısında da İngiliz egemenliğine giren İrlanda'da, İngiltere'nin siyasi ve ekonomik egemenliğini güçlendirerek sürdürebilmesi için uyguladığı politikalar, Amerika ve Avrupa'da görülen ekonomik, siyasi ve fikri özgürlükler İngiliz egemenliğinden kurtulmayı sağlayacak ihtilal sürecini başlatmıştır.

İrlanda'nın bağımsızlık sürecini XVIII. Yüzyıldan itibaren izlemeye başlayan Osmanlı Devleti, adadaki gelişmeleri ve İngiltere'nin İrlanda politikalarını Eflak-Boğdan voyvodalarının kaimeleriyle, Londra'daki diplomatlarının raporlarından öğrenmeye çalışmıştır. XVI. Yüzyıldan itibaren görülen ayaklanmaları mezhep çatışması, fitne-fesat hareketi ve ihtilal ateşi olarak nitelendirerek gelişmeleri izlemekle yetinmiş, insani yardım dışında İngiltere ile ilişkilerini zedeleyebilecek girişimlerde bulunmaktan kaçınmıştır.

İrlanda'nın bağımsızlık isteklerine karşı XIX. Yüzyılın ortalarına kadar sertlik politikası izleyen İngiliz hükümetleri, 1880'li yıllardan itibaren uzlaşmacı politikalara yönelmişlerdir. Özellikle Liberal Parti'nin iktidara geldiği dönemlerde yapılan müzakereler sonucunda Güney İrlanda 1921 yılında bağımsızlığını elde etmiştir. Bu makalede İrlanda'nın, XVIII. Yüzyılın sonlarında başlayıp XX. Yüzyılın başlarında bağımsızlıkla sonuçlanan ihtilal süreci ve Osmanlı Devleti ile ilişkileri Osmanlı Arşivi belgeleri ve diğer kaynaklar ışığında incelenmeye çalışılacaktır.

Anahtar Kelimeler

İrlanda ihtilali, Osmanlı Devleti, İngiltere, Liberal Parti, Sinn fein, Dominyon, Ulster.

Abstract

Ireland became an English colony in the 12th century and in the first half of the 16th century it came under the domination of England. The politics that Britain adopted to maintain and strengthen its political and economic sovereignty and economic, political and intellectual freedoms that were seen in America and Europe initiated a revolutionary process that would lead to the liberation from the British sovereignty.

The Ottoman Empire, which began to watch Ireland's independence struggle from the beginning of the 18th century, tried to learn the developments in the island and the Irish policies of England from the kaima (a kind of report) of Moldavian and Wallachian voivodes and the reports of diplomats in London. The Ottoman Empire regarded and watched these rebellions seen from the beginning of

* Prof. Dr., Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Böl. Öğr. Üyesi, mtemel@mu.edu.tr

the 16th century as sectarian conflicts, small riots and revolutionary fire and except for humanitarian aids, avoided attempts that could harm the relations with England.

Against the Irish independence demands, following harsh politics until the middle of the 19th century, English governments started to pursue reconciliatory politics from the 1880s onwards. As a result of negotiations, especially during periods when the Liberal Party was in power, Southern Ireland achieved its independence in 1921. In this article, the Irish revolutionary process starting at the end of the 17th century and culminating with the independence of Ireland in the 20th century and its relations with the Ottoman State will be examined in the light of Ottoman Archive documents and other sources.

•

Keywords

Irish Revolution, Ottoman State, England, Liberal Party, Sinn Fein, Dominion, Ulster.

Giriş

İrlanda, tarihi bronz devrine kadar uzanan, İngiliz kolonisi haline geldiği 1169 yılına kadar Viking ve Norman istilalarına maruz kalmış, günümüzde güney ve kuzey olmak üzere iki ayrı yönetimden oluşan, İngiltere'nin hemen batısında bir Kuzeybatı Avrupa ada ülkesidir.

1541 yılında İngiltere Kralı VIII. Henry'nin İngiliz parlamentosunda kendisini İrlanda kralı ilan ettirmesiyle adada İngiliz egemenliği başlamıştır. Siyasi ve ekonomik egemenliğin güçlendirilerek sürdürülebilmesi için adada yıllardır uygulanmakta olan topraktaki ortak mülkiyet anlayışının yerini feodal yapı veya özel mülkiyet uygulaması almış, çoğunluğu Katolik olan çiftçi ve köylülerin topraklarına el konularak İngiltere ve İskoçya'dan getirilen Protestan göçmenlere dağıtılmıştır. Protestan-Katolik çatışmasını da arttıran bu politika sonucunda nüfusunun %75'i Katolik olan adanın işlenebilir topraklarının %80'i İngiliz kökenli büyük toprak sahiplerinin eline geçmiştir (Asılalmaz 2013: 13-29)¹.

İngiltere'nin baskıcı sömürge politikası izleyerek İrlanda'nın tüm ekonomik kaynaklarını kendi yönetimine veya adadaki temsilcileri olan Protestan burjuvazisinin denetimine alma politikaları, İrlanda'nın yün ihracatına getirilen kısıtlamalar, ulusal bir sanayi burjuvazisinin ortaya çıkmasının engellenmesi, 1840'lı yıllarda görülen aşırı kıtlık karşısında ada halkına karşı izlenen kayıtsız tavırlar, İrlandalıların İngiltere'ye olan öfke ve nefretini arttırmış, Amerika ve Avrupa'da görülen ekonomik, siyasi ve fikri özgürlükleri içeren gelişmelerin de etkisiyle İngiliz egemenliğinden kurtulmayı sağlayacak ihtilal sürecinin başlatılmasının gerekliliğini ortaya çıkarmıştır (Asılalmaz 2013: 36-40).

İrlanda'da izlenen baskı, asimilasyon ve sömürge politikalarına karşı XVI. Yüzyıldan itibaren başlayıp aralıklarla zaman zaman şiddetlenen ve XX. Yüzyılın başlarına kadar süregelen çatışma, ayaklanma ve isyanlar 1916 yılındaki Paskalya ayaklanmasıyla bağımsızlık sürecine yönelmiştir.

Osmanlı Devleti, İrlanda'daki karışıklıkları *fitne, fesat, ihtilal ateşi* (BOA, *HAT, (Hatt-ı Humâyûn)*, 230/12823; BOA, *HAT, 249/14072-A.*) olarak nitelendirmiş olsa da sürece hiçbir zaman yabancı kalmamış, özellikle XVIII. Yüzyılın sonlarından itibaren İngiltere ile olan ilişkilerini olumsuz etkilemeyecek şekilde gelişmeleri yakından izlemeye başlamıştır. Adadaki ayaklanma ve çatışmalar, İngiltere'nin ada ile ilgili izlemekte olduğu askeri, siyasi ve ekonomik politikalar hakkında, XVIII. Yüzyılın sonlarında Eflak ve Boğdan Voyvodalarının gönderdiği havadis kaimelerinden, XIX. Yüzyıldan itibaren de Londra'da ikamet eden diplomatların raporlarından bilgi edinilmiştir. Kaime ve raporlarda, İrlanda sorununun çözümü konusunda İngiltere'nin önde gelen politikacılarının aralarındaki görüş ayrılıklarından, terör eylemlerine, İrlanda için çıkarılan yasalardan, İrlanda konusunda dış basında yer alan makale ve yazıların tercümelerine kadar birçok konuda bilgi, haber ve yorumlar yer almıştır.

¹ XVII. ve XVIII. yüzyılda İrlanda'daki Katolik-protestan kavgaları ve İngiltere'nin Katoliklere karşı izlediği politikalar için bkz. Georg Kramer, *İrlanda Sorunu*, Çev: Mustafa Yavuz, İstanbul,1973, s.12-34; Levent Özçağatay, *Kuzey İrlanda ve İra Silahlı Mücadeleden Siyasal Çözüme*, İstanbul,1998, s.23-29.

1. 1798 İhtilali

İrlanda'daki siyasi, sosyal ve askeri karışıklıklarla ilgili kaime ve raporların XVIII. Yüzyılın sonlarından itibaren yoğunlaşmasının nedeni İngiltere başbakanı William Pitt'in uygulamakta olduğu sertlik politikasına karşı adada gerginliğin artması ve karşılıklı şiddetli çatışmaların başlamasıdır. Eflak Voyvodası tarafından 29 Nisan 1797 tarihinde gönderilen havadis kaimesinde de belirtildiği gibi ihtilal hareketi günden güne büyümeye başlamış, İngiltere, karışıklıkları önleyebilmek için adaya asker göndermek zorunda kalmıştır.

Pitt'in İrlanda politikasından İngiliz halkının memnun olmadığı da hissedilmiş olmalı ki havadis kaimesinde, uzayacak bir muharebenin İngiltere'de acizlik ve ıstıraba neden olmaması için sorunun müzakere ile barışçıl bir şekilde çözülmesi beklentisinin olduğu belirtilmekte, Londra halkının Krala, başbakan William Pitt'in azledilerek yerine barışın sağlanması için çaba gösterecek bir başvekilin atanmasını isteyen bir arıza sunacağı bildirilmektedir (BOA, *HAT*, 230/12823).

Eflak Voyvodasının raporuna benzer bir tahrirat da Londra'da ikamet eden Sıtkı Efendi tarafından gönderilmiştir. İrlanda adasının tamamına yakın kısmında büyük bir mezhep kavgasının çıktığı bildirilen tahriratta, İngiliz hükümetinin bütün dikkat ve mesaisini bu gelişmelere yönelttiği ifade edilmiştir (BOA, *HAT*, 1181/46656).

Sıtkı Efendi'nin ve Eflak Voyvodasının raporlarında belirttikleri gerginlik ve karışıklıklar 1798 yılında büyük bir isyana dönüşmüş, çoğu süvarilerden oluşan yaklaşık 4.000 civarındaki İrlandalı isyancıyla İngiliz askerleri arasında büyük bir çatışma çıkmıştır. İngiliz hariciyesinden Lord Granville tarafından 6 Haziran 1798 tarihinde Osmanlı hariciyesine gönderilen yazılarda bu çatışmada zorba olarak adlandırılan 1.200 İrlandalının öldürüldüğü, 100 İngiliz askerinin de esir alındığı bildirilmiştir (BOA, *C.HR.*, (No.5098). Bu tehlikeli gelişme üzerine İrlanda'daki Katolik piskopos ve önde gelen tüccarlar isyancı zorbalara bir nasihatname göndererek İrlanda'daki tüm Katolik piskopos ve bezirgânların bugüne kadar İngiltere devletinden hiçbir zarar görmediklerini, daima özgürlük ve rahat içinde geçinip ayinlerini icra ede geldiklerini bildirmişlerdir. Nasihatnamede ayrıca zorbalara gittiği yolun yanlış olduğu, mücadelenin ayin kavgası olmadığı, sorun ayin kavgası olmuş olsaydı kendilerinin zorbalardan önce mal ve canlarıyla uğraşacakları, zorbalara hareketlerinin sonlarının fena olacağı, mallarını ve canlarını kaybedecekleri, bu nedenle silahlarını bırakıp devletin itaatinde olmaları hususunda rica ve nasihatte buldukları ifade edilmiştir (BOA, *a.g.b.*).

Piskopos ve tüccarların nasihatinin isyancılar üzerinde ne kadar etkili olduğu bilinmemekle birlikte Boğdan Voyvodası tarafından 21 Ağustos 1798 tarihinde gönderilen havadis kaimesinde İrlanda'daki ihtilalin büyük ölçüde yatıştığı bildirilmiştir (BOA, *HAT*, 249/14072-A). İrlanda'da başlayan ihtilal süreci zaman zaman hızını azaltmış olsa da gittikçe toplumun tüm katmanlarına yayılarak genişlemeye ve bağımsızlık yolunda hızla ilerlemeye devam etmiştir.

2 .Osmanlı-İrlanda İlişkileri

Yukarıda da değinildiği gibi İrlanda'daki gelişmeleri mezhep çatışması, fitne-fesat hareketi ve ihtilal ateşi olarak nitelendiren Osmanlı Devleti olayları izlemekle yetinmiş, insani yardım dışında İngiltere ile ilişkilerini olumsuz etkileyebilecek girişim ve yaklaşımlarda bulunmamıştır.

1847 yılında İrlanda'da büyük bir kıtlık felaketi yaşanması üzerine Osmanlı Devleti İngiltere'nin bilgisi dâhilinde ada halkına yardımda bulunmuştur. İrlanda fakirlerine para ve

gıda maddesi gönderilmesi, hayvanlar için İşkodra Limanı'ndan saman ve kuru ot ihraç edilmesi şeklinde yapılan yardımlar nedeniyle İngiltere kraliçesi 25 Mayıs 1847 tarihinde Osmanlı Devleti'ne teşekkürname göndermiştir (BOA, *İ. HR*, Dos. 40, no.1888, Lef.1,2,3.)². İrlandalı fakirlere dağıtılması için gönderilen 1.000 liralık nakdi yardım için de İrlanda reisleri tarafından bir teşekkürname düzenlenmiş ve Mösyö Obrien tarafından bizzat padişaha sunulmak üzere İstanbul'a gönderilmiştir. Obrien'e, sefaret tercümanlarından biriyle beraber teşekkürnamesini Mabeyn-i Hümâyûnda padişaha sunması için 1849 yılı Ocak ayının ilk Cumartesi gününe randevu verilmiştir (BOA, *İ. HR*, Dos. 54, no.2538)³.

Bazı İrlanda asilzadelerinin Osmanlı ülkesini ziyaretlerinin yanı sıra dikkate alınabilecek diğer bir ilişki de İrlandalı gazeteciye verilen nişandır. İrlanda'da yayınlanan Fermanamil Gazetesi'nin sahibi Mr. Thomas Polson, gazetesini Kırım Savaşı'ndan itibaren Osmanlı çıkarlarına hasretmiş, savaş sırasında sürekli olarak Rusya'nın haksızlığını vurgulayan yazılar yayımlamış, Yunan sorununda devamlı Osmanlı hukukunu savunmuştur. Osmanlı Devleti'nin Londra'daki elçisi Kostaki Musurus Paşa 5 Ekim 1880 tarihinde Hariciye Nezareti'ne gönderdiği yazıda Osmanlı Devleti lehinde izlediği yayın politikası nedeniyle Polson'a 3. rütbeden bir kıta mecîdî nişanı verilmesi teklifinde bulunmuş, Sadaret tarafından padişaha sunulan teklif 14 Ekim 1880 tarihinde uygun görülmüştür (BOA, *İ. HR*, Dos. 282, no.17483).

Osmanlı-İrlanda arasında XIX. yüzyılın ikinci yarısında görülen sınırlı ilişkilerin dışında Milli Mücadele yıllarına kadar olan dönemde önemli bir ilişkiden söz edilebilmesi yeni, özgün kaynak ve bulgulara ulaşılmasına bağlı görünmektedir. Milli Mücadele döneminde İrlanda'nın da düşmanı olan İngiltere'ye karşı mücadele edilmesi Türkiye-İrlanda ilişkilerini canlandırmış, iki ülke, Lozan Konferansı'nda olduğu gibi uluslararası platformlarda birbirilerini destekleme kararı almışlardır (Asilazmaz 2013 :128-134).

3. Değişen İngiliz Politikası ve Bağımsızlık Antlaşmasına Giden Yol

İngiltere'deki Liberal Parti'nin İrlanda sorununa yaklaşımının Muhafazakâr Parti'ye göre daha ılımlı olduğu bilinmekle birlikte 1880 Nisan'ında ikinci kez başbakan olan Liberal Parti'li William Ewart Gladstone'un çözüme yönelik politikalar geliştirmeye çalıştığı görülmüştür. Gladstone, ikinci kez başbakanlık görevine geldiği 23 Nisan 1880 tarihinden itibaren uzlaşmacı politika izleyeceğinin işareti olarak İrlanda Zürra' Cemiyet-i İttihadiyesi'ne karşı ılımlı davranmış, İrlanda'daki cinayetlerin önlenmesi için meclise bir kanun layihası sunacağını açıklamıştır (BOA, *HR.TO*, Dos.61, no.31). Ancak uzlaşmacı politikasına kendi partisinden de muhalefet edenler olunca çözüm yasasını parlamentoya ancak 3. kez başbakanlık görevine geldiği 1886 yılında sunabilmiştir.

Gladstone'nun planladığı çözüm süreci, tam muhtariyeti içeren yönetim şekli ve hükümet modeli ile emlak satın alınmasına ve araziye ait bazı ıslahata ilişkin kanunu içeren iki ayrı kanun paketinden oluşmaktadır. 1886 yılı Nisan ayında parlamentoya sunulan yönetim ve hükümet şeklini tanımlayan yasa teklifinin içeriği şu şekilde idi:

Dublin'de, 28 ayan ve halk tarafından seçilmiş 100 mebustan oluşan bir meclis, yerel menfaatlere ilişkin kanunları tanzim ve mali işleri teftiş etme yetkisine sahip olacaktır. Ancak harbiye, bahriye ve hariciye işleri yetkisi dışında kalacaktır. Bu teşkilatın sonucu olarak İrlanda mebusları bundan sonra İngiltere parlamentosuna dâhil olmayacaklardır. Yerel parlamentonun

² Osmanlı limanlarından ihraç edilen kuru ot, saman vb. ürünlerin İrlanda iskelelerine girişine İngiltere tarafından bazen izin verilmemiştir. BOA, *DH.MKT*, (*Dahiliye Nezareti Mektûbi Kalemi*), Dos.1222, no.59.

³ Teşekkürname için ayrıca bakınız. BOA, *Millî Emlaktan Devralman Belgeler*, no.12.

oy çokluğu ile icra-yı hükümet edecek olan İrlanda vükelası, yürütme kuvvetine ilişkin görevlerin çoğunluğuna sahip olacaktır. Bir kaymakam, hem kraliçe hazretlerine vekâlet edecek hem de ülkenin muhtelif kısımlarının menfaatlerinin korunmasına nezaret edecektir. İrlanda parlamentosu tarafından kabul edilip onaylanan yasalar hakkında ayan ve mebûsân arasında ittifak sağlanamaz ise kaymakam, söz konusu yasaları reddetmek yetkisine sahip olacaktır. Gümrük ve alkollü içkiler vergileri, önceden olduğu gibi İngiltere memurları tarafından idare edilecek ve bu iki gelir, İrlanda'nın genel hükümetin masraflarına katılması için vergi hissesi olarak kabul edilecektir. Polis, kraliyet hükümetinin nezareti altında kalacak ise de bir süre sonra bunun idare işlerinin İrlanda hükümetine bırakılması mümkün olabilecektir (BOA, *Y.A.HUS*, Dos.191, no.51.).

Başbakan Mösyö Gladstone tarafından aralıksız üç saat süren bir konuşma ile parlamentoya sunulan yasa teklifine parlamenterler ve halk tarafından yoğun bir ilgi gösterilmiştir. Londra Sefareti'nden gönderilen 10 Nisan 1886 tarihli tahriratta Gladstone ve çözüm yasasıyla ilgili şu gözlem, yorum ve görüşlere yer verilmektedir:

“Mösyö Gladstone, İrlanda'nın gelecekteki idaresi için hazırlamış olduğu programı bu ayın sekizinci günü parlamentoda açıklamıştır. Çeşitli fırkalara mensup politika erbabı ve her sınıf halk, bu programı dört gözle beklemekte idi. Çünkü herkes, söz konusu olan sorunun milletçe hayati öneme sahip olduğunda hemfikir idi. Halkta heyecan eseri görünüyordu. Meclisin öğleden sonra saat dört sıralarında açılması kararlaştırılmış iken milletvekillerinin çoğu sabah saat beşten beri gelip yerlerine oturmuş, bir kalabalık da yağın yağmura aldırılmadan sabahtan akşama kadar parlamento meydanıyla etrafındaki sokaklarda toplanmıştır. Mösyö Gladstone, öğleden sonra saat dört buçuğa doğru evinden açık araba ile parlamentoya gitmiş ve geçtiği yerlerde halk tarafından kâh alkışlanmış, kâh ıslıklar çalınmıştır. Genel gösterilere alışılmış olan Londra şehrinde uzun süreden beri böyle bir temaşaya şahit olunmadı. Bu program kabul edilir ise sonucu şu şekilde olacaktır:

Gümrüklerle polise ilişkin olan kayıtlar müstesna olmak üzere İrlanda kıtası Anglosakson cinsinden olan Kanada ve Avustralya gibi İngiliz sömürgelerinin yönetim modellerine denk bir yönetim altına konulacaktır. Mösyö Gladstone, fikirlerini gayet ustalıkla ve açıklıkla beyan etmiş, nutku özellikle İrlandalı mebuslar tarafından alkışlanmış ise de bazı düşünceleri takdir edilmemiştir. Onun inancına göre içinde bulunduğumuz çağın başından beri İrlanda'da uygulanmış olan alkollü içkilerle ilgili düzenlemenin etkisi görülmediğinden İrlanda'da mevcut kötülüklerin diğer vasıtalarla kaldırılmasının çaresini araştırmak parlamento ile memleketin görevinin gereklerindedir. Bir meclis-i mebûsân oluşturulsa ve memleketin idaresi ayrılrsa bile millî birlik devam edebileceğinden sunulan teklifler hiçbir zararlı sonuç doğurmayacaktır. İsveç, Norveç, Avusturya ve Macaristan buna birer örnektir. Hükümdarın hukuk teminatı, askeri menfaatleri ve ülkenin maliyesini korumaya yeterli imiş.

Gladstone'un nutku, olumlu etki yaratmamıştır. İlimli fikir sahipleri kendisine olumlu bakmadıkları gibi, en nüfûzlu gazeteler de Gladstone'u şiddetli bir şekilde eleştirmektedirler. Gladstone'un programının, İngiltere hükümetinin bölünmesine yol açacağı zannediliyor. Çünkü İrlanda ve Amerika fesatçıları söz konusu müsaadelerden memnun olmak şöyle dursun bunu tamamen istiklalin kazanılmasında bir silah olarak kullanacaklardır. Hatta Mösyö Parnell⁴, Gladstone planının dayandığı usul ve özgürlük kurallarını takdir etmekle birlikte gümrüklerle zâbitânın İngiliz hükümetinin nezareti altında bulunacağına dair şartlar hakkında şimdiden çekincesini açıklamıştır. Parlamentoda

⁴ Charles Stewart Parnell: Özerklik taraftarı İrlandalı parlamento üyelerinin lideri.

yapılacak konuşmalardan Serbesti Fırkasının, Gladstone'un tehlikeli girişimlerinin ne dereceye kadar destek bulacağı anlaşılacaktır. İleri görüşlü kimseler, bunun Meclis-i Mebusan tarafından kabul olunmayacağını ifade etmişlerdir." (BOA, *Y.A.HUS*, Dos.191, no.51)

Gladstone, parlamentoya sunduğu yönetim şekli ve hükümet modelini içeren yasa teklifinin ardından yaklaşık bir hafta sonra da söz konusu yasanın tamamlayıcısı ve önemli bir parçası sayılan toprak satın alınması ve arazi ıslahatına ilişkin tasarımı sunmuştur.

Teklif e göre, İngiltere hükümeti %3 faizli 50 milyon liralık tahvil ihraç edecek, elde edilen gelirle zengin ve nüfuzlu kişilerin elinde bulunan arazi ve mülkler satın alınıp tarımla uğraşan çiftlik müstecirlerine vadeli olarak satılacaktır. Arazi satın alacak olan köylüler ve çiftlik müstecirleri, arazi bedelini yıllık taksitler şeklinde 40 veya 50 yılda hükümete ödeyeceklerdir. Gelirlerin tahsil işlemleri de hükümete mensup bir kabzımalın nezareti altında çalışan tahsildarlar tarafından yürütülecektir. Teklif metninde 113 milyon liralık bir borçlanma akdi öngörülmüş ise de parlamentodaki görüşmeler sırasında parlamenterlerden bazılarının bu meblağı çok yüksek bulmaları üzerine onların korku ve endişelerini gidermek için 50 milyona indirilmiştir. Ancak bazı vekiller, meblağ değişikliğinin, amacın gerçekleşmesi için asla yeterli olmayacağına ilişkin görüşlerini dile getirerek kırgınlık göstermişlerdir (BOA, *Y.A.HUS*, Dos.191, no.88).

Her iki yasa teklifi parlamentoda görüşülürken yoğun tartışmalar yaşanmış, metindeki hükümler aleyhinde Gladstone'un kendi partisinden birçok üye tarafından görüşler açıklanmıştır. Londra Sefaret'i'nden gönderilen 24 Mayıs 1886 tarihli tahriratta görüşmelere ilişkin ayrıntılı bilgiler verilmektedir. Elçi tahriratında, Gladstone'un nüfuz kaybettiğini, kendi partisinden milletvekillerinin bir kısmının aleyhte oy kullanacağını, bir kısmının da Gladstone'un hatırına aleyhte oy kullanmaktansa oylamaya katılmayacaklarını ifade etmektedir. Liberal Parti'nin ileri gelen kişilerinden biriyle yaptığı konuşmayı da aktaran elçi, ilgilinin kendisine, 30 yıldır Gladstone'un politikalarını izlediğini, şimdiye kadar hep onun lehinde görüşler açıkladığını fakat bu kez teklif ettiği önlemlerin kabul edilip onaylanması durumunda İngiltere'nin bütünlüğünün ve hayati çıkarlarının çok büyük tehlikelere maruz kalacağını, bu nedenle Gladstone'dan ayrılacağını ve teklifler aleyhinde oy kullanmaya mecbur olduğunu, liberallerden daha pek çoğunun da kendisi gibi hareket edeceğini beyan ettiğini bildirmektedir. Tahriratta, deneyimli politikacıların tahminlerini de aktaran elçi, teklifin bu şekliyle yaklaşık 30 oy farkla reddedileceğini, ancak Gladstone'un, Liberal Parti'nin önde gelen milletvekillerinden Mösyö Chamberlain ve taraftarlarının desteğini alabilecek şekilde teklif metnini değiştirip ikinci kez okuduğunda kabul ettirebilecek çoğunluğa ulaşabileceğini, bu yapılmadığı takdirde görevden ayrılmak zorunda kalacağını, böyle bir sorunla karşılaşılmasını için kraliçenin parlamentonun tatilini uygun görmesi gerektiğini ancak bunun da mümkün olamayacağını ifade ettiklerini belirtmektedir (BOA, *Y.A.HUS*, Dos.192, no.13, Lef.1,2,3; BOA, *HR.TO*, Dos.61, no.128).

Parlamentodaki görüşmeler sırasında Muhafazakâr ve Liberal Parti taraftarı mutedil vekiller kanununun tamamına karşı görüşlerini bildirmişler, görüşmelerin ardından teklif metninde herhangi bir değişiklik yapılmadan başvurulmuş oylamada teklif, İrlandalı parlamenterlerin desteğine rağmen deneyimli İngiliz politikacılarının öngörülerini ve Osmanlı elçisinin izlenimlerinden ortaya çıkan tahminleri doğrularcasına 311 destek oyuna karşı 341 oyla reddedilmiştir. 3-4 fazla oy farkıyla teklifinin kabul edilebileceğini düşünen Gladstone, kendi partisinden 93 milletvekilinin de olumsuz oy verdiğini görünce üzülmüş ve yenilginin

ardından parlamentonun bir sonraki Perşembe gününe kadar tatil edilmesini teklif ederek bakanlar kurulunu toplantıya çağırıştır (BOA, *HR.TO*, Dos.61, no.130). İskoçya'da bulunan Kraliçe ile de temasa geçen Gladstone, Kraliçeden parlamentonun feshedilmesini talep etmiş ancak Kraliçe, parlamentonun büyük çoğunluğunun kabinenin aleyhinde olduğunu belirterek fesih talebini uygun görmemiş, Liberal Parti'nin mutedil üyelerinden Marki Harrington başkanlığında bir hükümet kurulması eğiliminde olduğunu, ancak bunun da Gladstone'un görevden tamamen ayrılmasıyla mümkün olabileceğini ifade etmiştir. Gladstone'un üye sıfatıyla parlamentoda kaldığı sürece liberal üyelerden hiç kimsenin Gladstone'u dışarıda bırakacak bir oluşuma izin vermeyeceklerini de göz önünde bulunduran Kraliçenin, meclisin feshi teklifini kabul ederek seçime gidilmesinin daha uygun olacağı düşüncesinde olduğu görüşü de dile getirilmiştir (BOA, *HR.TO*, Dos.61, no.135).

Gladstone'un başarısızlığı ülkenin her yerinde gürültü koparmış, İrlanda'nın halkı Protestan olan kuzey bölgelerinde şenlikler düzenlenmiş, ancak önemli sayılamayacak düzeyde çatışmalara da yol açmıştır. Adanın diğer bölgelerinde ise durum sükûnetle karşılanmıştır. Kavga ve çatışmaların Milli İttihat Cemiyeti'nin emriyle çıkarıldığı tahmin edilmiştir. Sıkı esaslar üzerine kurulmuş olan gizli siyasi cemiyet, çiftlik müstecirlerinin kira ödemelerini yasaklamış, emre itaat etmeyenlerin hayvan ve mahsullerini tahrip etmiş, zaman zaman suikastlar işleyerek İrlanda'nın büyük bir bölümünü dehşet altında bırakmıştır. Seçimlerin yapılmasını bekleyen cemiyet, Gladstone'un politikasını desteklediği için karışıklık çıkarmaktan çekinmiş ise de oylama sonucunun beklendiği gibi olmaması cemiyeti fesat ve cinayetlere sevk ettiği kanısı oluşmuştur. Tahriratta, İrlanda meselesinin çok vahim görüldüğü, siyasi partiler arasında Gladstone'un meseleyi tehlikeli boyuta getirdiği ve tahrik ettiği şeklinde şikâyetlerin yaygınlaştığı da ifade edilmiştir (BOA, *HR.TO*, Dos.61, no.135).

Çözüm politikası parlamentoda başarısızlıkla sonuçlanan Gladstone 3. kez göreve geldiği başbakanlıktan 25 Temmuz 1886 tarihinde ayrılmış, yerine 6 yıl süreyle başbakanlık yapacak olan Muhafazakâr Parti'li Robert Gascoyne-Cecil göreve gelmiştir. Gladstone 1892-1894 yılları arasında iki yıl süreyle yeniden başbakanlık görevine gelmiş ise de Güney İrlanda'nın bağımsızlığına giden süreç Liberal Parti'nin 1905-1922 yılları arasında kesintisiz olarak iktidarda kaldığı 17 yıllık sürede hızlanmıştır.

İngiltere'nin, I. Dünya Savaşı yıllarında izlemiş olduğu vergileri arttırma ve asker alma politikasının İrlanda'da tepkilere yol açıp isyan ve çatışmaları arttırması, İngiliz kamuoyunun soruna çözüm bulunması beklentisi ve uluslararası konjonktür de Lloyd George hükümetini çözüm arayışına sevk etmiştir.

1916 yılında çıkan büyük Paskalya ayaklanması (Özçağatay 1998: 50-60) ve 1918 genel seçimlerinden sonra adanın kuzey ve güney olmak üzere *de facto* olarak ikiye ayrılması, Güney İrlanda'nın bağımsızlığını kazanma sürecinde önemli aşamaları oluşturmuştur. Sivil halkın da katılımıyla gerçekleşen, yüzlerce kişinin ölümü ve liderlerinin tutuklanmasıyla sonuçlanan Paskalya ayaklanmasından sonra bağımsızlık bildirisi ilan edilmiş, 1918 seçimlerinden sonra da Dublin'de parlamento toplanmıştır.

4. Bağımsızlık Antlaşması

Özellikle 1798 ihtilalinden itibaren İrlanda'da ortaya çıkan karışıklıkların önlenmesi için uygulanan şiddet ve sindirme politikalarından sonuç alınamaması, geniş muhtariyet vaatlerinin adada sükûneti sağlayamaması, müzakere için gönderilen önemli kişilerin başarılı olamadan geri dönmesi ve ihtilalin ulaştığı en son nokta, İngiltere Kralı V. George ve Lloyd George

başbakanlığındaki Liberal Parti hükümetini kesin çözüm için adım atmak zorunda bırakmıştır.

Kralın, Belfast'ta Kuzey İrlanda Parlamentosu'nun açılışında yaptığı "...Tüm İngilizce konuşan dünyada bizim atalarımızı hayal kırıklığına uğratmış ve şu anda da bize büyük bir sıkıntı veren uzun zamandan beri var olan İrlanda problemine çözüm bulmak kadar çözülmesi arzu edilen çok az şey vardır. Kesindir ki benim kalbime en yakın olan dilek hangi dine inanırsa inansın ve evi nerede olursa olsun her İrlandalının Britanya İmparatorluğunun temelinde yatan özgür topluluklar ile sadık bir iş birliği içinde çalışmasıdır. Benim umutlarım hala çok kapsamlıdır. Tüm İmparatorluğun gözleri bugün İrlanda'nın üzerine çevrilmiştir. Bu öyle bir imparatorluktur ki içinde pek çok millet ve ırk eski var olan düşmanlıklara rağmen bir araya gelmiştir ve bu salonda bulunanlardan en genç olanının yaşam süresi içinde yeni milletler ortaya çıkmıştır. Bugün benim İrlanda'ya gelişimin, ırkları ve inançları ne olursa olsun İrlanda'nın insanları arasında var olan çatışmanın sona ermesi yönünde ilk adım olması için yüreğimden dua etmekteyim. Bu umutla, tüm İrlandalılara durmalarını ve uzlaşma ve hoşgörü ellerini affetmek ve unutmak ve sevdikleri ülke için barış, memnuniyet ve iyi niyetin hâkim olduğu yeni bir dönemi başlatmak için uzatmalarını istemekteyim. Güney İrlanda'da, bu salonda şu anda gerçekleşmekte olan benzer bir durumun gerçekleşmesi en samimi dileğimdir; orada da benzer bir olay ortaya çıkabilir ve benzer bir seremoni gerçekleştirilebilir. Bunun için Birleşik Krallık parlamentosu tüm gerekli güçleri sunmaktadır; bunun için Ulster parlamentosu yolu işaret etmektedir. Gelecek, benim İrlandalı vatandaşlarımın kendi ellerinde yatmaktadır. Bu tarihi toplantı, içinde güneyli ve kuzeyli İrlandalı vatandaşlarımın bu parlamentoların kendilerinin karar vereceği biçimde bir ya da iki parlamento çatısı altında İrlanda sevgisi için birlikte çalışmanın kapısını aralayabilir..." (BOA, *HR. SYS*, Dos. 2469, no.37) şeklindeki konuşması da çözüm konusunda ne kadar istekli olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Sorunun, hükümeti mutlak bir acz içinde bıraktığını düşünen kral, barışçıl bir şekilde mutlak olarak çözülmesi gerektiğini düşünerek Avrupa ve İngiltere'de kavrayış ve ileri görüşlülüğü ile bilinen seçkin devlet adamı Transvaal Hükümeti* Reisi General Simas'ın aracılığına başvurmuştur.

Başbakan Lloyd George tarafından adaya gönderilen General Simas, şiddetli takip sonucu yakalanıp hapiste tutulan Güney İrlanda ihtilali lideri Eamon de Valera ile görüşmüştür. Valera, İrlanda sorununa çözüm bulmak amacıyla görüşmelerde bulunmak üzere hükümet tarafından yazılı olarak Londra'ya davet edilmiştir. Tutuklu bulunan Valera talihin garip bir cilvesi olarak Londra'nın en meşhur otellerinden birinde eşkiya arkadaşlarından iki sinn fein reisiyle birlikte İngiltere hükümetinin muazzaz misafiri sıfatıyla ikamet ettirilmiştir (BOA, *HR. SYS*, Dos. 2467, no.44).

De Valera, hüsn-ü kabul merasiminden sonra başbakanlık binası önünde toplanan ve çoğunluğunu İrlandalıların oluşturduğu halkın alkışları arasında İngiltere başbakanı ile baş başa görüşmelerde bulunmuştur. Görüşmeleri, özel olarak davet edilen İngiltere ile siyasi birlikten yana olan Kuzey İrlanda hükümet başkanı Sir James Krog da Ulster bölgesi parlamenterleriyle birlikte izlemiştir.

İlki 14 Temmuz 1921 tarihinde yapılan görüşme, resmi bir konferans için bir temel oluşturulmadığı gerekçesiyle 22 Temmuz'da kesintiye uğramış ve Valera Dublin'e geri dönmüştür. Görüşmelerin kesintiye uğramasında Valera'nın tam bağımsızlık isteğinde ısrar

etmesi etkili olmuştur. 10 Ağustos'ta tekrar başlayıp Aralık ayına kadar doğrudan ve dolaylı olarak sürdürülen görüşmeler olumlu sonuçlandıktan sonra Valera, alınan kararları arkadaşlarının bilgisine sunmak ve değerlendirmek üzere iki arkadaşıyla birlikte tekrar İrlanda'ya dönmüştür. Lloyd George'un, görüşmelerde Güney ve Kuzey İrlanda'ya dominyonlarda geçerli olan kavanin-i esasiyyeye benzer bir kanûn-u esasi vermeyi, her iki İrlanda'nın iki parlamentosunun olması ve bunların bir senatoya tabi olması gerektiği yönünde teklifte bulunduğu anlaşılmıştır (BOA, *HR. SYS*, Dos. 2467, no.44).

11 Ekim-6Aralık 1921 tarihleri arasında Downing Street 10 numarada gerçekleştirilen son konferansa İngiltere Hükümeti adına Lloyd George, Bay Chamberlain, Lord Birkenhead, Bay, Churchill, Sör L. Worthington-Evans ve Sör Hamar Greenwood, Bay Gordon Hewart, sekreter olarak Bay Thomas Jones ve Bay Ljonel Curtis, İrlanda adına Bay Arthur Griffith, Bay Michael Collins, Bay Robert Barton, Bay E. J. Duggan, Bay Gavan Duffy, sekreter olarak Bay Erskine Childers ve Bay John Chartres katılmışlar ve antlaşma metnine son şeklini vermişlerdir (BOA, *HR. SYS*, Dos. 2469, no.37).

İngiltere'nin, Güney İrlanda'nın bağımsızlığını tanıyan ve 6 Aralık 1921 tarihinde imzalanan 18 maddelik antlaşmanın şartlarının belirlenmesinde Kanada Dominyonunun anayasası önemli bir faktör oluşturmuştur.

1. maddede, İrlanda'nın Kanada, Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika Birliği ile aynı statüye sahip olduğu,

2. maddede de yine belirgin bir şekilde İrlanda Bağımsız Devleti'nin imparatorluk parlamentosu ve hükümetle olan pozisyonundaki statüsü Kanada Dominyonu olarak zikredilmiş, İrlanda'nın yeni statüsünün dominyon modeli olduğu vurgulanmıştır. Kraliyetin, kraliyet temsilcisinin ve imparatorluk parlamentosunun Kanada Dominyonu ile olan ilişkilerini düzenleyen hukuk, uygulama ve anayasal kullanımın, İrlanda Bağımsız Devleti ile olan ilişkilerin yönetilmesinde de geçerli olacağı ifade edilmiştir.

3. maddede, İrlanda'da bulunan kraliyet temsilcisinin atanma şekli,

4. maddede, İrlanda Bağımsız Devleti'nin parlamentosunun üyelerinin yemin şekli,

5. maddede, İrlanda Bağımsız Devleti'nin Birleşik Krallığın kamu borçlarının ödenmesindeki sorumluluğu,

6. maddede, Büyük Britanya ve İrlanda'nın denizden savunulmasının sorumluluğunun paylaşımı, (İki hükümet arasında kıyı savunmasıyla ilgili bir antlaşma yapılmaya kadar İrlanda Bağımsız Devleti kendi kıyı savunmasını üstlenecektir. Antlaşmadan sonra savunma sorumluluğu İmparatorluk güçlerine geçecek ancak bu durum, gelirlerini ya da balıkçılığını korumak durumunda kalabilecek olan İrlanda Bağımsız Devleti'nin bu türden gemiler inşa etmesine engel oluşturmayacaktır).

7. maddede, barışta ve savaşta İrlanda Bağımsız Devleti'nin liman ve tesisleriyle imparatorluk güçlerine sunabileceği katkı,

8. maddede, uluslararası silahlanma sınırlamalarına uymak koşuluyla İrlanda Bağımsız Devleti'nin oluşturacağı askeri savunma gücünün, nüfusunun, Büyük Britanya nüfusuna olan oranı dikkate alınarak oluşturulacağı hükmü,

9. maddede, her iki devletin limanlarının gümrük ve diğer vergilerin ödenmesi koşuluyla diğer ülkelere açık olacağı hükmü,

10. maddede, İrlanda Bağımsız Devleti hükümetinin, işine son verilen hâkim, memur, polis gibi kamu görevlilerine yapacağı ödemelerle ilgili sorumluluğu,

11. 12. 13.14. ve 15. maddelerde İrlanda Bağımsız Devleti'nin Kuzey İrlanda ile yönetim ve parlamento ilişkilerinin statüsünün belirlenmesi,

16. maddede, İrlanda Bağımsız Devleti ve Kuzey İrlanda parlamentolarının, eğitim ve dini kurumların mülkiyetine kamusal fayda olmaksızın ve bedeli ödenmeksizin el koymayı öngören, herhangi bir dini doğrudan veya dolaylı destekleyen ya da serbestçe uygulanmasını engelleyen, dini inanış ya da dini statü nedeniyle özerklik veren ya da kısıtlama getiren, farklı dini inanışların hâkimiyetinde faaliyet gösteren okullar arasında devlet yardımı bağlamında ayrımcılık yapan yasalar çıkaramayacakları hükmü,

17. maddede, İrlanda Bağımsız Devleti'nin hükümetinin ve parlamentosunun kurulması sürecinde geçen zaman diliminde oluşturulacak geçici düzenlemeye ve oluşturulacak geçici hükümete, talep halinde Britanya Hükümeti'nin sağlayabileceği katkı,

18. maddede antlaşmanın onay süreci,

İlaveler kısmında da liman savunması, anlaşma dışında deniz altına kablo döşenmemesi, kablosuz iletişim istasyonu kurulmaması, deniz işaret ve aletlerinin İrlanda Bağımsız Devleti'nin denetiminde olması, savaş sinyal istasyonlarının kapatılması, havayolu ile gerçekleştirilen iletişim konularında Britanya hükümeti ile İrlanda Bağımsız Devleti arasında anlaşma yapılması hükümleri yer almıştır (BOA, *HR. SYS*, Dos. 2469, no.37).

Antlaşma, İngiltere ve İrlanda parlamentolarında kabul edilip onaylandıktan sonra yürürlüğe girmiş, böylece İngiltere'ye karşı yaklaşık 750 yıldır devam eden mücadele bağımsızlıkla sonuçlanmıştır. İhtilal hareketinin son siyasi ve silahlı lideri Valera da hapisten başbakanlığa ve cumhurbaşkanlığına uzanan yaşam hikâyesiyle İrlanda tarihine geçmiştir.

Sonuç

İngiliz kolonisi olduğu dönemden itibaren İngiltere'nin ekonomik, siyasi ve kültürel baskılarına, asimilasyonuna maruz kalan İrlanda, XVI. Yüzyıldan itibaren başlattığı tepki ve isyan hareketlerini, Amerikan ve Fransız ihtilallerinin yarattığı siyasi, ekonomik ve fikri özgürlüklerden de esinlenerek XVIII. Yüzyılın sonlarından itibaren yoğunlaştırmıştır.

Tüm dünyanın dikkatini çekmeye başlayan adadaki İngiliz politikalarına ve İrlanda halkının isyan hareketine, Osmanlı Devleti de ilgisiz kalmayıp Eflak-Boğdan Voyvodalarıyla İngiltere'deki elçileri vasıtasıyla gelişmeleri yakından takip etmeye çalışmıştır. İngiltere ile olan dostluk ve ittifak antlaşmalarına zarar vermeden sürdürülen izlemede taraf olunmamış, İrlanda'nın bağımsızlık savaşı süreci uzunca bir dönem, mezhep kavgası, fitne, fesat ve ihtilal ateşi olarak görülmüştür.

İhtilal süreciyle ilgili İngiltere ve İrlanda'da ortaya çıkan gelişmeler, voyvodalar ve elçiler tarafından yakından takip edilerek, tarafların, siyasi-diplomatik çevrelerle, kulislardan öğrenilen görüş ve düşünceleri, izleyecekleri muhtemel politikalar haber kaimeleri ve raporlarla Osmanlı hükümetine ve hariciyesine bildirilmiştir. Kaime ve raporlarda, voyvoda ve elçilerin gelişen olaylar ve izlenen politikalarla ilgili analiz ve öngörüler de yer almıştır. Bu izlemeye rağmen İrlanda ile herhangi bir ilişki kurulmaya çalışılmamış, sadece 1840'lı yıllarda görülen aşırı kıtlık nedeniyle İngiltere'nin bilgisi ve oluru dâhilinde insani yardım yapılmıştır.

1798 ve 1916 Paskalya ayaklanmaları İrlanda tarihinde önemli dönüm noktalarını oluşturmuştur. 1798 ihtilali bağımsızlık ruhunun toplumun tüm dokularına nüfuz etmesini sağlamış, Paskalya isyanı da Bağımsızlık Antlaşması'nın yolunu açmıştır.

İrlanda ihtilal sürecinde Muhafazakâr Parti'nin sert ve baskıcı politikalarına karşın

Liberalilerin, başlangıçta bağımsızlığa olumlu yaklaşmalar da muhafazakârlara göre daha ılımlı politikalar izledikleri görülmüştür. Sorunun ilk olarak muhtariyet yaklaşımıyla Liberal görüşlü Gladstone tarafından dile getirilmesi ve yine Liberal bir lider olan Lloyd George döneminde çözüme kavuşturulması sonuca hoşgörü, sabır, risk alma ve demokrasi erdemi ile ulaşılabileceğini göstermiştir. Gladstone, başlangıçtaki başarısızlığının ve risk almasının bedelini iki kez iktidarı kaybederek ödemiş olsa da savunduğu ve uygulamaya çalıştığı çözüm modeli, Lloyd George başbakanlığındaki Liberal Parti iktidarının çözüm politikasına temel oluşturmuş, bu nedenle ulaşılan sonuçtaki katkısını tarih kaydetmiştir.

Sorunu, antlaşma ile çözüme kavuşturan Liberal başbakan Lloyd George da çözümü arzulayan İngiltere halkının da desteği ile hapisteki bir ihtilal liderini hapishaneden çıkarıp otelde görüşme cesaretini ortaya koymuş, Valera ile yaptığı görüşmeleri halkın önünde yapmanın İngiliz demokrasininin erdeminden kaynaklandığını ülkesine ve dünyaya göstermiştir. 6 Aralık 1921 tarihli Güney İrlanda Bağımsızlık Antlaşması, 750 yıllık bir mücadelenin, yüz binlerce insanın kanının, emeğin, sabrın, demokrasinin ürünü olduğu için başta Avrupa ve Türkiye olmak üzere tüm dünyada memnuniyetle karşılanmıştır.

Summary

Ireland whose history dates back to the bronze period became a British colony in the 12th century and entered into the domination of Britain in the second half of the 16th century. Britain, seeking to maintain and strengthen its political and economic sovereignty on the island, abolished the concept of collective ownership in the land that had been practiced for years in the island, initiated private property practice and distributed the lands of Catholic farmers and peasants to Protestant immigrants from England and Scotland.

When the reactions to the efforts of Britain's repressive colonial policy to take all the Irish economic resources into its own administration and to the control of the Protestant bourgeoisie on the island were combined with the effects of political, economic and intellectual freedom movements seen in America and Europe, many insurrections, Protestant-Catholic conflicts and rebellious movements emerged until the beginning of the 20th century when the process of independence started.

The Ottoman State tried to learn the developments in the island and the Irish policies of England from the news sent by Moldavian and Wallachian voivodes and the reports of its diplomats residing in London. The Ottoman State regarded these rebellious movements as sectarian conflicts, small riots and revolutionary fire and closely followed the developments in such a way as not to harm the relationships with Britain.

One of the greatest revolts against the oppression and strong hand policies that the UK had been following in the island was in 1798; this revolt was suppressed by the killing of 1200 Irish insurgents. Though it seemed that the rebellion was controlled by the British military troops sent to the island, it just reduced the speed of the revolution, but the independence movement continued to expand and spread across all levels of society.

In addition to political and social instabilities, the Irish people were confronted with a severe famine in 1847 and the Ottoman State sent food to the Irish people, with cash aid of 1000 liras, and straw and dry weeds for the animals from the Port of Iskudra.

Britain's Irish policy began to change from 1880 when the Liberal Party came to power. The Liberal Party Prime Minister William Ewart Gladstone, who is known to be more moderate than the Conservative Party in resolving the Irish problem, presented a solution plan to the

parliament in 1886, when he came to the office for the third time as prime minister. Gladstone resigned from the office as prime minister when the solution package, which includes full autonomy and government model, and two separate laws on property procurement and land improvements, was rejected by 341 votes against 311 in the parliament.

No new policy could be developed in England until 1905 to solve the Irish problem, but the solution process accelerated again during the 17 years of the Liberal Party's uninterrupted governing in 1905-1922. In the meantime, the UK's policy of raising taxes and recruiting troops in Ireland during the First World War led to reactions in Ireland and an increase in rebellions and conflicts again. The great Easter Rebellion in 1916, the British public's anticipation of finding a solution to the problem, and the international conjuncture led the British government to seek a solution. At the end of the negotiations between the British government and the Irish authorities, an 18-article treaty was signed on 6 December 1921 recognizing the independence of the Southern Ireland. With this treaty based on the Constitution of the Canadian Dominion, the struggle lasting for 750 years resulted in independence.

KAYNAKÇA**1. Arşivler****Başbakanlık Osmanlı Arşivi**

- C.HR*, (*Cevdet Hariciye*), No.5098.
DH.MKT, (*Dahiliye Nezareti Mektûbi Kalemi*), Dos.1222, no.59.
HR. SYS, (*Hariciye Nezareti Siyasi*), Dos. 2469, no.37.
HR. SYS, Dos. 2467, no.44.
HR.TO, (*Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı*), Dos.61, no.31.
HR.TO, Dos.61, no.128.
HR.TO, Dos.61, no.130.
HR.TO, Dos.61, no.135.
HAT, (*Hatt-ı Humayûn*), 230/12823;
HAT, 249/14072-A.
HAT, 230/12823.
HAT, 1181/46656
İ. HR, (*İrade Hariciye*), Dos. 40, no.1888, Lef.1,2,3.
İ. HR, Dos. 54, no.2538.
İ. HR, Dos. 282, no.17483.
HR. SYS, (*Hariciye Nezareti Siyasi*), Dos. 2469, no.37.
HR. SYS, Dos. 2467, no.44.
Milli Emlaktan Devralman Belgeler, no.12.
Y.A.HUS, (*Yıldız Sadaret Hususi Maruzat Evrakı*), Dos.191, no.51.
Y.A.HUS, Dos.191, no.88.
Y.A.HUS, Dos.192, no.13, Lef.1,2,3;

1. Kitaplar ve Tezler

- ASILAZMAZ, Meryem (2013), "Hâkimiyet-i Milliye Gazetesi'nde İrlanda İhtilalı (1920-1934)",
(Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü)
KRAMER, Georg (1973), *İrlanda Sorunu*, Çev: Mustafa Yavuz, İstanbul
ÖZÇAĞATAY, Levent (1998), *Kuzey İrlanda ve İra Silahlı Mücadeleden Siyasal Çözümüne*, İstanbul